

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام
Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران / نویسندگان
علی بهادری جهرمی... لو دیگران؛ ناظر علمی محمد بهادری جهرمی،
ابوالفضل درویشوند؛ به اهتمام پژوهشکده شورای نگهبان.
مشخصات نشر: تهران: پژوهاک عدالت، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۴۲۵ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۴۰۶۹-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیس
یادداشت: نویسندگان علی بهادری جهرمی، سیدحجت‌اله علم‌الهدی،
علی فتاحی زفرقندی، حامد ملک‌پناه، محمدصادق فراهانی، کمال
کدخدایمادی.

موضوع: حقوق اساسی -- ایران

موضوع: Constitutional law -- Iran

موضوع: قانون اساسی -- ایران

موضوع: Constitutions -- Iran

شناسه افزوده: بهادری جهرمی، علی، ۱۳۶۴-

شناسه افزوده: بهادری جهرمی، محمد، ۱۳۶۱-

شناسه افزوده: درویشوند، ابوالفضل، ۱۳۶۳-

شناسه افزوده: شورای نگهبان. پژوهشکده شورای نگهبان

رده بندی کنگره: KMHy۰۶۴/۵۱۳۶۸

رده بندی دیویی: ۳۴۲/۵۵۰۲۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۵۶۷۱۷

و مشكده شوراي نگهبان

www.judiciarybar.ir

تهران - بلوار آفریقا - کیچم - علفام - مرکز وکلا کارشناسان رسمی
میرزا زفر قندی
وکیل پایه یک کانون وکلای
تهران

ایئر ٹرینی

تلفن گویا ۲۳۰۵۵۰۰۰

107

حقوق اساسی
جمهوری اسلامی ایران

نویسندگان (به ترتیب حروف الفبا)
 علی بهادری جهرمی - سیدحجت‌العلم الهدی - علی فناهی (زفرقندی)
 محمدصادق فراہانی - کمال کدخدامرادی - حامد نیکونہاد

ناظر علمی
پژوهش‌های جهرمی - ابوالفضل درویشوند
پژوهش‌های پژوهش‌کننده شورای نگهبان

- مقدار برای ارسال حسب ویژگی ■■■
 ■■■ نام: ... ■■■
 ■■■ شماره: ۶۹۰۶۳۳۰۰۰۰۰۰۰۰ ■■■
 ■■■ شماره کار: ... ■■■
 ■■■ چاپ اول ۱۴۰۰ ■■■
 ■■■ قیمت: ۸۷ هزار تومان ■■■
 ■■■ قیمت ویژه دانشجویان ۴۵ هزار تومان ■■■

کلیه حقوق این اثر برای پژوهشکده شورای نگهبان
و مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه:
محفوظ است.

فهرست

۱۳	پیشگفتار.....
۱۷	۱- حاکمیت
۱۸	۱. مفهوم حاکمیت و اوصاف آن.....
۱۸	۲. مبانی حاکمیت.....
۱۸	۱-۲. منشأ مادی حاکمیت.....
۱۹	۱-۲. نظریه حاکمیت مردم.....
۲۰	۲-۱-۲. نظریه حاکمیت ملی.....
۲۳	۲-۲. منشأ الهی حاکمیت.....
۲۴	۳. مبنای حاکمیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
	۲- حقوق ملت
۲۹	۱. حقوق مدنی و سیاسی.....
۳۰	۱-۱. حق آزادی تأسیس و فعالیت تشکیلاتی.....
۳۳	۲-۱. حق تشکیل اجتماعات و راهپیمایی.....
۳۵	۳-۱. حق آزادی نشریات و مطبوعات.....
۳۷	۴-۱. حق برتابیت.....
۴۱	۲. حقوق قضایی.....
۴۱	۱-۲. حق دادخواهی.....
۴۴	۲-۲. حق قانونی بودن مجازات ها.....
۴۵	۳-۲. حق دسترسی به وکیل.....
۴۵	۴-۲. اصل برائت.....
۴۷	۵-۲. اصل منع بازداشت خودسرانه.....
۴۷	۶-۲. ممنوعیت شکنجه.....
۴۹	۳. حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
۴۹	۱-۳. حق انتخاب شغل.....
۵۱	۲-۳. حق برآموزش و پرورش رایگان.....
۵۲	۳-۳. حق برخورداری از مسکن متناسب.....
۵۳	۴-۳. حق برخورداری از تأمین اجتماعی.....
۵۵	۴. حقوق فردی و شخصی.....
۵۵	۱-۴. مصونیت از تعرضات (حیثیتی، جانی، مالی).....
۵۷	۲-۴. ممنوعیت هتک حرمت و حیثیت.....
۵۸	۳-۴. منع تفتیش عقاید.....
۵۹	۴-۴. مصونیت از افشای امور خصوصی.....
۶۰	۵-۴. ممنوعیت اضرار به غیر.....
	۳- رهبری
۶۵	۱. جایگاه رهبر در نظم سیاسی کنونی.....
۶۶	۱-۱. ولی امر و امام امت.....
۶۶	۲-۱. عالی ترین مقام رسمی در جمهوری اسلامی.....

- ۳-۱. رئیس و اعمال کننده مستقیم «بخشی از» قوه مجریه ۶۷
۲. شرایط و اوصاف رهبر و نحوه گزینش او ۶۸
- ۱-۲. شرط علمی ۶۹
- ۲-۲. شرط اخلاقی ۷۱
- ۳-۲. شرط قدرت مدیریت ۷۲
۳. وظایف و اختیارات رهبر ۷۳
- ۱-۳. وظایف و اختیارات رهبر در فقه سیاسی ۷۳
- ۱-۱-۳. نظریه ولایت مقیده فقیه ۷۳
- ۲-۱-۳. نظریه ولایت مطلقه فقیه ۷۴
- ۱-۲-۱-۳. مفهوم ولایت مطلقه ۷۵
- ۲-۲-۱-۳. مبنای مطلقه بودن ولایت ۷۹
- ۲-۳. وظایف و اختیارات رهبر در حقوق اساسی ۸۱
- ۱-۳-۲. پیش از بازنگری سال ۱۳۶۸ ۸۳
- ۲-۳-۲. پس از بازنگری سال ۱۳۶۸ ۸۵
۴. مسئولیت های رهبر ۹۰
- ۱-۴. مسئولیت سیاسی ۹۰
- ۲-۴. مسئولیت حقوقی ۹۱
- ۳-۴. مسئولیت مالی ۹۲
- ۴ - مجلس خبرگان رهبری**
۱. مبنای نظری ۹۶
۲. ساختار و تشکیلات مجلس خبرگان رهبری ۹۷
- ۱-۲. هیأت رئیسه و دبیرخانه ی مجلس خبرگان رهبری ۹۸
- ۲-۲. کمیسیون های مجلس خبرگان رهبری ۹۹
- ۳-۲. تأمین اعتبارات مالی مجلس خبرگان رهبری ۱۰۲
۳. ضوابط انتخاب اعضای مجلس خبرگان ۱۰۳
- ۱-۳. ضوابط انتخاب در نخستین قانون انتخابات ۱۰۳
- ۲-۳. ضوابط انتخاب پس از اصلاح قانون انتخابات ۱۰۴
۴. صلاحیت ها و اختیارات مجلس خبرگان رهبری ۱۰۵
- ۱-۴. انتخاب رهبر ۱۰۵
- ۱-۱-۴. قبل از بازنگری قانون اساسی ۱۰۵
- ۱-۱-۱-۴. پذیرش رهبر از سوی اکثریت قاطع مردم ۱۰۶
- ۲-۱-۱-۴. انتخاب رهبر یا شورای رهبری توسط خبرگان ۱۰۶
- ۲-۱-۴. بعد از بازنگری قانون اساسی ۱۰۷
- ۱-۲-۱-۴. شرایط حذف شده در بازنگری ۱۰۸
- ۲-۲-۱-۴. ایجاد کمیسیون اصل یکصد و هفتم و یکصد و نهم ۱۱۰
- ۲-۴. نظارت بر رهبر ۱۱۱
- ۵ - مجلس شورای اسلامی**
۱. جایگاه مجلس شورای اسلامی در جمهوری اسلامی ایران ۱۱۸
- ۱-۱. جایگاه مجلس شورای اسلامی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۱۸
- ۲-۱. مجلس شورای اسلامی و سایر نهادها حقوقی در جمهوری اسلامی ایران ۱۱۹
- ۱-۲-۱. ارتباط مجلس شورای اسلامی و رهبری ۱۱۹
- ۲-۲-۱. ارتباط مجلس شورای اسلامی و قوه مجریه ۱۲۰
- ۳-۲-۱. ارتباط مجلس شورای اسلامی و قوه قضائیه ۱۲۰
- ۴-۲-۱. ارتباط مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان ۱۲۱
۲. نحوه ی انتخاب، صلاحیت ها و وظایف نمایندگان مجلس شورای اسلامی ۱۲۱
- ۱-۲. نحوه ی انتخاب نمایندگان ۱۲۱
- ۲-۲. تعداد نمایندگان مجلس ۱۲۲
- ۳-۲. سوگند نمایندگی ۱۲۲
- ۴-۲. ویژگی های نمایندگی مجلس ۱۲۳

۱۲۳	۱-۴-۲. ملی بودن نمایندگی
۱۲۳	۲-۴-۲. مصونیت نمایندگان
۱۲۴	۳-۴-۲. قائم به شخص بودن نمایندگی
۱۲۴	۴-۴-۲. مشارکتی بودن نمایندگی
۱۲۵	۵-۲. نظارت بر نمایندگان مجلس
۱۲۶	۶-۲. تمام دوره نمایندگی
۱۲۷	۳. ساختار مجلس شورای اسلامی
۱۲۸	۱-۳. هیأت رئیسه
۱۲۸	۱-۱-۳. هیأت رئیسه سنی
۱۲۸	۲-۱-۳. هیأت رئیسه دایمی
۱۳۰	۲-۲. رئیس
۱۳۰	۱-۲-۳. وظایف و اختیارات
۱۳۱	۲-۲-۳. نهادهای زیر مجموعه رئیس مجلس
۱۳۱	۱-۲-۲-۳. هیأت تطبیق
۱۳۲	۲-۲-۲-۳. معاونت ها
۱۳۳	۳-۲-۲-۳. کتابخانه و مرکز اسناد مجلس
۱۳۳	۳-۳. کمیسیون های مجلس
۱۳۳	۱-۲-۳. انواع کمیسیون ها در مجلس شورای اسلامی
۱۳۳	۱-۱-۳-۳. کمیسیون های تخصصی
۱۳۷	۲-۱-۳-۳. کمیسیون های خاص
۱۳۸	۳-۱-۳-۳. کمیسیون های موقت
۱۳۹	۴-۳. نهادهای وابسته
۱۳۹	۱-۴-۳. مرکز پژوهش ها
۱۴۱	۲-۴-۳. دیوان محاسبات
۱۴۱	۳-۴-۳. کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
۱۴۲	۴-۴-۳. مرکز تحقیقات اسلامی
۱۴۳	۴. صلاحیت های مجلس شورای اسلامی
۱۴۴	۱-۴. تقنین
۱۴۴	۱-۱-۴. صلاحیت عام قانون گذاری مجلس شورای اسلامی
۱۴۴	۲-۱-۴. محدودیت های قانون گذاری
۱۴۴	۳-۱-۴. امور خارج از حیطه صلاحیت تقنینی مجلس شورای اسلامی
۱۴۵	۴-۱-۴. انواع قوانین (از حیث اختیار مجلس در قانون گذاری)
۱۴۵	۱-۴-۱-۴. اختیاری
۱۴۶	۲-۴-۱-۴. تکلیفی
۱۴۷	۵-۱-۴. انواع قوانین (از حیث مراجع تصویب قانون)
۱۴۷	۱-۵-۱-۴. صلاحیت انحصاری مجلس شورای اسلامی در قانون گذاری
۱۴۷	۲-۵-۱-۴. قوانین تفویضی
۱۴۷	۱-۲-۵-۱-۴. قوانین آزمایشی
۱۴۷	۱-۱-۲-۵-۱-۴. مستند قانونی: اصل ۸۵ قانون اساسی
۱۴۷	۲-۱-۲-۵-۱-۴. شرایط تصویب قوانین آزمایشی
۱۴۸	۳-۱-۲-۵-۱-۴. فرایند تصویب مصوبات آزمایشی
۱۴۹	۲-۲-۵-۱-۴. تصویب دائمی اساسنامه های دستگاه های دولتی
۱۵۰	۶-۱-۴. کیفیت قانون گذاری
۱۵۰	۱-۶-۱-۴. پیشنهاد قانون گذاری
۱۵۰	۱-۱-۶-۱-۴. لایحه
۱۵۱	۲-۱-۶-۱-۴. طرح
۱۵۱	۳-۱-۶-۱-۴. لوایح قضایی
۱۵۲	۴-۱-۶-۱-۴. طرح های شورای عالی استان ها
۱۵۳	۲-۶-۱-۴. بررسی و تصویب

۱۵۳	۱-۴-۶-۱. لوایح و طرح‌های عادی
۱۵۴	۱-۴-۶-۲. لوایح و طرح‌های فوریت دار
۱۵۵	۱-۴-۶-۳. نصاب‌های رای‌گیری
۱۵۷	۷-۱-۴. تفسیر قانون
۱۵۸	۴-۲. نظارت
۱۵۸	۴-۲-۱. نظارت تأسیسی
۱۵۸	۴-۲-۱-۱. نظارت بر تشکیل دولت
۱۵۹	۴-۲-۱-۲. نظارت بر تغییر وزرا و مسائل مهم و مورد اختلاف میان دولت
۱۶۱	۴-۲-۲. نظارت اطلاعاتی
۱۶۱	۴-۲-۲-۱. صدور بیانیه
۱۶۱	۴-۲-۲-۲. رسیدگی به شکایات مردمی (اصل ۹۰ قانون اساسی)
۱۶۳	۴-۲-۲-۳. تحقیق و تفحص
۱۶۴	۴-۲-۲-۴. تذکره به وزرا و رئیس جمهور
۱۶۴	۴-۲-۲-۵. اخذ گزارش عملکرد از وزرا و رئیس جمهور
۱۶۵	۴-۲-۲-۶. سؤال از وزرا و رئیس جمهور
۱۶۷	۴-۲-۲-۷. ارجاع تخلفات به مراجع صالح
۱۶۸	۴-۲-۳. نظارت مالی
۱۶۸	۴-۲-۳-۱. تدوین بودجه
۱۷۰	۴-۲-۳-۲. نظارت بر اجرای بودجه
۱۷۳	۴-۲-۳-۳. نظارت سیاسی از طریق استیضاح وزرا و رئیس جمهور
۱۷۶	۴-۲-۴. نظارت استصوابی
۱۷۶	۴-۲-۴-۱. نظارت بر معاهدات و قراردادهای بین‌المللی
۱۷۹	۴-۲-۴-۲. نظارت بر خطوط مرزی
۱۸۰	۴-۲-۴-۳. نظارت بر حالات فوق‌العاده و محدودیت‌های ضروری
۱۸۱	۴-۲-۴-۴. نظارت بر صلح دعاوی بین‌المللی یا ارجاع داوری
۱۸۳	۴-۲-۴-۵. نظارت بر استخدام کارشناسان خارجی
۱۸۳	۴-۲-۴-۶. نظارت بر فروش بیابانها و اموال دولتی
۱۸۴	۴-۲-۴-۷. نظارت بر استقراض دولت

۶- شورای نگهبان

۱۸۸	۱. ساختار و تشکیلات شورای نگهبان
۱۸۹	۱-۱. اعضای شورای نگهبان
۱۸۹	۱-۱-۱. شرایط و نحوه انتخاب اعضای شورای نگهبان
۱۹۰	۱-۱-۲. دوره عضویت در شورای نگهبان
۱۹۲	۱-۱-۳. پایان عضویت اعضا
۱۹۴	۱-۲. جلسات شورای نگهبان
۱۹۴	۱-۲-۱. انواع جلسات شورای نگهبان
۱۹۵	۱-۲-۱-۲. نصاب لازم تشکیل جلسات و رأی‌گیری
۱۹۶	۱-۲-۱-۳. تشکیل جلسات در مصوبات فوری و غیر علنی
۱۹۸	۱-۳. ارکان شورای نگهبان
۲۰۰	۲. وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۲۰۱	۱-۲. نظارت بر مصوبات مجلس شورای اسلامی
۲۰۶	۲-۲. نظارت بر انتخابات
۲۰۸	۳-۲. تفسیر قانون اساسی
۲۱۰	۴-۲. نظارت شرعی بر قوانین و مقررات
۲۱۲	۵-۲. سایر صلاحیت‌های شورای نگهبان

۷- مجمع تشخیص مصلحت نظام

۲۱۷	۱. ساختار و تشکیلات مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۱۷	۱-۱. مرجع تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۱۸	۲-۱. مرجع تعیین اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام و ترکیب اعضا

پیشگفتار

«پژوهشکده شورای نگهبان» به عنوان بازوی مشورتی حقوقی شورای نگهبان، علاوه بر ارائه نظرهای مشورتی به این شورا در خصوص مغایرت یا عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب دولت با قانون اساسی، به مطالعات نظری و کاربردی در خصوص موضوعات مختلف حقوق اساسی می‌پردازد.

این پژوهشکده که از سال ۱۳۷۶ تا اواسط سال ۱۳۹۲ با عنوان «مرکز تحقیقات شورای نگهبان» فعالیت می‌کرد، در سال ۱۳۹۲ با هدف ارائه خدمات پژوهشی بیشتر به شورای نگهبان و جامعه حقوقی کشور، ضمن تغییر عنوان و ساختار خود در قالب «پژوهشکده شورای نگهبان» فعالیت‌های جدیدی را آغاز نمود.

در این مسیر با استفاده از نیروهای جوان و مستعد دانشگاهی و حوزوی موضوعات مختلف مورد نیاز جامعه علمی که مرتبط با صلاحیت‌های شورای نگهبان است و نیز نیازهای پژوهشی شورای نگهبان شناسایی شد و به ترتیب اولویت، در دستور کار قرار گرفت که ثمرات آن در قالب مقالات علمی - پژوهشی، گزارش‌های پژوهشی، گزارش‌های کارشناسی و کتاب‌های مختلف به جامعه علمی کشور تقدیم می‌شود.

کتاب پیش رو از مجموعه تألیفاتی است که با هدف تبیین ابعاد مختلف نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر مبانی و اهداف این نظام حقوقی

به عنوان یکی از کارویژه‌های پژوهشکده شورای نگهبان به رشته تحریر درآمده است و در پانزده فصل سعی داشته تا ضوابط حاکم بر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران را براساس جدیدترین هنجارهای لازم‌الاجرای نظام حقوقی تبیین و تحلیل نماید.

امید است مخاطبان گرامی با ارائه نظرات خود در خصوص این اثر و سایر فعالیت‌هایی که پژوهشکده شورای نگهبان در راستای رسالت خود منتشر می‌کند ما را در عمل به وظایف خود یاری نمایند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

پژوهشکده شورای نگهبان

خردادماه ۱۴۰۰

www.ketab.ir